

La cultura en l'ensenyament d'idiomes: de la teoria a la pràctica a través del PEL

Fernando Trujillo Sáez
Facultad de Educación y
Humanidades de Ceuta

Una de les innovacions més importants en ensenyament d'idiomes avui és la incorporació de la noció de «pluriculturalitat». L'objectiu d'aquest article és difondre aquest concepte i la seva possible posada en pràctica a l'aula a través de l'ús del Portfoli Europeu de les Llengües (PEL). Per aquest motiu, es mostren i s'analitzen diverses activitats del PEL relacionades amb la pluriculturalitat i el plurilingüisme.

Paraules clau: *cultura, pluriculturalitat, identitat, consciència.*

Culture in language teaching – from theory to practice by means of PEL

One of the most important innovations in language teaching today is the incorporation of the notion of «multiculturalism». The goal of this article is to broadcast this concept and its possible put to practice in the classroom through the use of the European Language Portfolio (PEL). We show and analyse several activities of the PEL, related to multiculturalism and multilingualism.

Keywords: *culture, multiculturalism, identity, conscience.*

Introducció

L'objectiu d'aquest article és preguntar-nos com podem fer arribar una innovació teòrica educativa a les aules d'ensenyament de llengües. L'any 2001 es va celebrar un taller al Centre Europeu de Llengües Modernes del Consell d'Europa, a Graz (Àustria), el títol del qual era, precisament, *La mediació entre la teoria i la pràctica en el context de diferents llengües i cultures d'aprenentatge*. David Newby (2003), coordinador del taller, va exposar que, entre la teoria i la pràctica hi ha dos elements: les «aplicacions» i la «mediació». Les *aplicacions* són mesures que pretenen implementar el producte o resultat de la teoria i la investigació (política educativa, disseny curricular, disseny de materials, etc.); la *mediació* són mesures destinades a conscienciar sobre l'existència de les teories i les seves aplicacions, com també a donar suport a la pràctica segons principis vàlids d'actuació (formació del professorat, llibres i articles, investigació-acció, etc.).

Seguint aquest esquema, les novetats teòriques que es proposen en aquest article són el plurilingüisme i la pluriculturalitat. Aquests dos conceptes ens arriben de la mà del *Marc comú europeu de referència per a les llengües* (Consell d'Europa, 2002), on són presentats com a dos objectius centrals en l'ensenyament d'idiomes.

En segon lloc, l'objecte d'aquest article, el *Portfoli Europeu de les Llengües* (PEL), es troba en el pla de les aplicacions. És el mateix Consell

d'Europa qui proposa el PEL com una eina fonamental per al desenvolupament de les indicacions del Marc.

Per últim, el present article vol ser un instrument de mediació. L'objectiu que persegueix és, d'una banda, difondre què entenem per pluriculturalitat i plurilingüisme, i, d'altra banda, proposar procediments perquè aquests conceptes siguin utilitzats en la pràctica quotidiana de l'ensenyament d'idiomes a través de l'ús del PEL.

Per aclarir els conceptes

Per afinar més, aquí ens interessarem pel primer dels conceptes esmentats més amunt: la pluriculturalitat. El segon, el plurilingüisme, és més evident, perquè tots coneixem persones que poden usar diversos idiomes segons la situació en què es trobin. Per contra, pensar que una persona pertany a diverses cultures, que les duu dintre seu i que en pot fer ús quan les necessita, això sí que pot ser més complicat d'entendre.

En realitat, la clau rau a replantejar-nos què significa la paraula *cultura*. *Cultura* és un terme científic nascut amb la Il·lustració, amb molta presència en el nostre ús quotidià de la llengua (Bueno, 1997). Entre algunes altres accepcions, solem dir que algú té molta cultura si veiem que s'expressa amb coneixement; d'altra banda, parlem de «la nostra cultura» per indicar la nostra pertinença a un territori o a alguna mena d'unitat sociopolítica (estat, comunitat autònoma, etc.).

Per *cultura*, aquí entenem un conjunt d'idees i de símbols compartits per un grup (Trujillo Sáez, 2005). Així, els habitants d'un país tenen la seva cultura, però també en té una família determinada, un gremi concret, una associació en particular o una banda de música. Tots comparteixen una sèrie d'idees i de símbols que els ajuden a entendre's i a actuar de manera apropiada quan estan desenvolupant les activitats pròpies d'aquest grup. En aquest sentit, l'individu és pluricultural per definició, perquè pertany a molts d'aquests grups i participa en moltes d'aquestes cultures. Més que d'una única identitat cultural, disposem de múltiples identitats socioculturals.

Per què és interessant tractar aquesta noció en el terreny educatiu? En primer lloc, perquè ens permet comprendre una mica millor la nostra pròpia identitat i la seva adaptabilitat a les distintes situacions socials (i comunicatives); en segon lloc, i en el pla social, perquè ens permet adquirir consciència de la diversitat que existeix dintre de la societat, així com percebre les riques interaccions que es produeixen en el seu interior; per últim, i en el pla comunicatiu, perquè ens permet entendre i acceptar que el nostre interlocutor és sempre una persona la identitat de la qual és el resultat de múltiples experiències i múltiples «pertinences».

Proposta d'activitats

Doncs bé, un dels objectius fonamentals del *Portfolio Europeu de les Llengües* és el desenvolupament de la pluriculturalitat. Per exemple, l'activitat «Les meves experiències lingüístiques i culturals», vinculada al *Passaport* del PEL espanyol de secundària¹, requereix que els estudiants descriguin les seves experiències lingüístiques i culturals dintre i fora de l'escola, la qual cosa permet adquirir consciència de la diversitat d'experiències que formen l'individu i es promou la introspecció i la reflexió sobre la identitat personal. A més, aquesta activitat pot ser represa en distints moments per afegir-hi experiències noves o revisar les ja descrites en vista de nous esdeveniments, d'aquesta manera es visualitza el caràcter dinàmic de la formació de la identitat pluricultural.

A la *Guia didàctica* del PEL de secundària² i, concretament, al *Material complementari*, hi trobem més propostes per al desenvolupament de la pluriculturalitat. Així, en l'activitat 10, juguem a fer de detectius. L'enunciat de l'activitat ens diu:

Una persona que realitza un viatge a un país on es parla la llengua que estem aprenent, en torna amb documents reals que li van ser lliurats (bitllets, rebuts, entrades...). Què va fer en cada jornada del seu viatge aquesta persona?

El debat posterior a aquesta activitat pot tractar qüestions com ara l'aprenentatge lingüístic i cultural que aporten els viatges i, per tant, com contribueixen a construir la identitat personal aportant experiències per a la formació pluricultural.

Podem utilitzar una versió d'aquesta mateixa activitat per despertar la consciència cultural i lingüística dels nostres estudiants en relació amb les seves pròpies experiències de mobilitat. En lloc de treballar sobre el viatge d'una altra persona, es podria utilitzar la taula següent per recordar els viatges dels nostres estudiants:

On vaig anar de viatge?	Qui vaig conèixer?	Quins idiomes hi parlen?	Quines paraules hi vaig aprendre?	Comentaris	Data
A la Línea de la Concepción (Cadis).	Un treballador a Gibraltar.	Castellà i <i>spanglish</i> .	<i>Chingua</i> per 'xiclet'.	Hi ha moltes paraules adaptades de l'anglès.	6 de juny de 2005.
...
...					

Amb aquesta informació, es poden realitzar activitats d'entrevistes per parelles, en les quals un estudiant pregunta a un altre pels seus viatges. Es poden utilitzar mapes on es mostrin tots els viatges dels membres de la classe o diccionaris geogràfics amb la traducció o la definició de les paraules apreses. A més, es pot esbrinar per quins llocs ha transcorregut la vida de la família de cada estudiant, remuntant-nos com a mínim fins a la generació dels avis, i incloure aquesta informació en una taula com la següent:

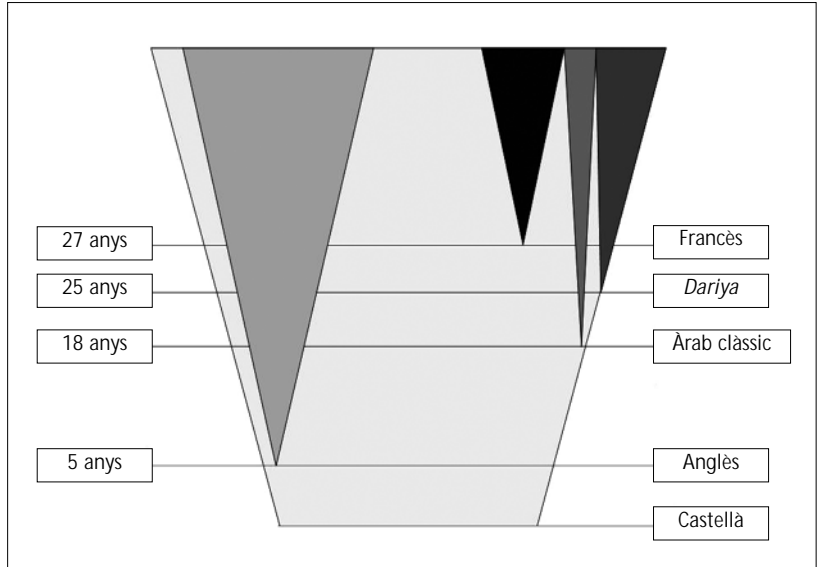
Parentiu	On va néixer?	On va viure?	Quines llengües parlava?
Avi patern.	A Tarifa.	A Algeciras, València de Alcántara i Tarragona.	Castellà, català i també una mica de portuguès.
...	
...			

Per últim, es pot utilitzar aquesta informació com a estímul per organitzar projectes de classe més ambiciosos, en els quals s'investigui sobre aquests indrets i la seva diversitat cultural i lingüística.

Una de les activitats més interessants del *Material complementari de la Guia didàctica* és el «Ventall lingüístic». Segons els autors de la Guia didàctica, el ventall lingüístic és una representació gràfica, polícroma i abstracta de les llengües que pot utilitzar una persona amb un eix cronològic (vertical) i d'àmbits d'usos socials (horitzontal). A sota es pot veure el meu propi ventall, que reflecteix que parlo castellà com a primera llengua; que vaig començar a estudiar anglès als cinc anys, just abans de començar a l'escola, i que aquesta continua sent per a mi una llengua d'ús quotidià; que vaig aprendre àrab clàssic a la facultat i *dariya* quan vaig començar a treballar a Ceuta, i que, després, vaig començar a estudiar francès, perquè, tant al Marroc com en trobades amb altres col·legues europeus, m'ha estat útil saber-ne una mica (vegeu la figura 1).

Des del punt de vista de l'aprenentatge de llengües, aquesta activitat permet a l'estudiant analitzar com la incorporació a diferents grups socials i la participació en diverses experiències van aparellades amb distints usos de la llengua o l'aprenentatge d'altres llengües. És a dir, el ventall lingüístic permet visualitzar el vincle entre el plurilingüís-

Figura 1. El ventall lingüístic de Fernando

me i la pluriculturalitat descrits més amunt. Si, a més, es comparen els ventalls dels estudiants, també es pot observar la diversitat que existeix a la classe i la riquesa de llengües i usos lingüístics que aquesta genera; únicament seria necessari pensar en una aula on hi hagués presència d'alumnat d'origen estranger per veure el potencial d'aquesta assignatura, que podria servir no solament per fer presents les llengües d'aquests estudiants, sinó també per atorgar-los el valor que es mereixen com a instruments de comunicació social.

Per acabar, ens agradaria presentar una activitat dissenyada en el marc del Centre Europeu per a les Llengües Modernes del Consell d'Europa a Graz (Àustria), dintre del projecte *Formació de professors per a la utilització del Portfolio Europeu de les Llengües*, coordinat per David Little (http://www.ecml.at/mtp2/ELP_TT), Dick Meijer, responsable de la reflexió intercultural d'aquest projecte, ha dissenyat l'activitat anomenada «Simulació», l'objectiu de la qual és escriure la biografia d'una persona en la llengua objecte d'estudi. Aquests són els passos:

1. Es trien les dades bàsiques de la nova personalitat que cada estudiant vol assumir: nom, any i lloc de naixement, ciutat de residència, escola, ocupació dels pares, aficions, experiències lingüístiques, etc. Per fer la recollida de dades, s'utilitza el Passaport del PEL.

2. Es recull informació complementària sobre la nova identitat a través d'Internet.

3. S'estableix el seu nivell de coneixement de la llengua amb les taules d'avaluació del PEL.

4. Es desenvolupa la identitat: es concerten cites amb altres companys i es discuteixen temes i esdeveniments reals des de la perspectiva de la seva identitat, etc.

Mitjançant aquesta activitat de simulació, l'estudiant pot aprofundir en la construcció de la identitat (consciència de pluriculturalitat) i en la diversitat de contextos en què viuen uns altres individus, també pot reflexionar sobre com seria la comunicació entre persones amb distints nivells de coneixement de la llengua i diverses històries de vida. A més, sol ser molt interessant (i divertit) veure la definició progressiva de la identitat fictícia dels nostres estudiants, les maneres com aquestes «identitats» els condicionen i com s'adapten a les distintes situacions (establir relacions amb un noi o una noia, formar grups d'estudi, etc.) des d'aquestes noves identitats.

Conclusió

El concepte de pluriculturalitat no és evident en si mateix, però sí que esdevé molt interessant des d'un punt de vista educatiu malgrat la seva complexitat. Per això, en aquest article es defensa el valor d'acceptar el repte que ens proposa el *Marc comú europeu de referència per a les llengües* i adoptar la pluriculturalitat com un dels nostres objectius en ensenyament d'idiomes.

Per això, disposem de l'ajut del Portfolio Europeu de les Llengües, que, tal com s'ha vist aquí, ens proporciona mecanismes per desenvolupar la pluriculturalitat. Amb això, la didàctica de llengües recupera el seu valor humanista original: aprendre idiomes i créixer com a persones són objectius no solament compatibles, sinó també irrenunciabls i inseparables. En aquesta tasca, el PEL és el nostre aliat.

Notes

1. Disponible en català a <http://www.mec.es/programas-europeos/docs/pasaporte_secundaria_catalan.pdf> i en castellà a <http://www.mec.es/programas-europeos/docs/pel_pasaporte_secundaria.pdf>

2. Disponible en català a <http://www.mec.es/programas-europeos/docs/guia_didactica_secundaria_catalan.pdf> i en castellà a <http://www.mec.es/programas-europeos/docs/pel_guia_didactica_secundaria.pdf>

*Referències
bibliogràfiques*

- BUENO, G. (1997): *El mito de la cultura*. Barcelona. Prensa Ibérica.
- CONSEJO DE EUROPA (2002): *Marco común europeo de referencia para las lenguas: Aprendizaje, enseñanza, evaluación*. Madrid. Anaya. Disponible a: <http://cvc.cervantes.es/obref/marco/cvc_mer.pdf>.
- NEWBY, D. (ed.) (2003): «The interface between theory and practice». A: *Mediating between theory and practice in the context of different learning cultures and languages*. Graz. Consell d'Europa, p. 15-23. Disponible a: <<http://www.ecml.at/doccentre/researchdetail.asp?rg=1>>.
- TRUJILLO SÁEZ, F. (2005): «En torno a la interculturalidad: Reflexiones sobre cultura y comunicación para la didáctica de la lengua». *Porta Linguarum*, núm. 4, p. 23-39. Disponible a: <<http://www.ugr.es/~ftsaez/research.htm>>.

*Referències
de l'autor*

Fernando Trujillo Sáez. Facultat de Educació i Humanitats de Ceuta. A/e: ftsaez@ugr.es

Línia de recerca: Investigació retòrica contrastiva, interculturalitat en anglès i en castellà.